

ROBERT DALSJÖ: *Life-Line Lost. The Rise and Fall of 'Neutral' Sweden's Secret Reserve Option of Wartime Help from the West*. Stockholm 2006, Santérus. 299 s. SEK 295.

Forskningen om svensk udenrigspolitik under den kolde krig haltede længe efter Norge og til dels også Danmark, men har til gengæld siden begyndelsen af 1990'erne taget fart og fået et betydeligt omfang. Hvad endnu vigtigere er, den har ført til omfattende revurderinger af den svenske koldkrigs politik, hvor især alliancefrihedspolitikens troværdighed er blevet anfægtet. Vigtige knudepunkter i denne udvikling har været de to offentlige udredninger *Om kriget kommit* (Neutralitetsbetænkningen) fra 1994, og *Fred och säkerhet. Svensk säkerhetspolitik 1962-89* (Ekéus-betænkningen) fra 2002, der er blevet både rost (mest den første) og kritiseret (mest den sidste) i den akademiske forskningsdiskussion. Hovedstammen i forskningen i dag er det store projekt *SUKK, Sverige under kalla kriget*, der har samlet en stor del af universitetsforskningen.

Det gælder dog ikke den her anmeldte bog af Robert Dalsjö, der er en omarbejdet Ph.D.-afhandling fra det prestigefyldte Department of War Studies ved King's College, London. Afhandlingsformatet er nok nedtonet i bogen, men skinner stadig igennem, efter anmelderens opfattelse på en positiv måde, blandt andet ved en stor metodisk bevidsthed, en stram komposition og en klar fremstilling. Bogen er ikke en specialafhandling af et enkelt aspekt, men forholder sig – på en gang kritisk og konstruktivt – til kernespørgsmålene i diskussionen om svensk koldkrigs politik.

I begyndelsen af 1990'erne satte forfattere som Paul Cole og Wilhelm Agrell store spørgsmålstejn ved Sveriges faktiske neutralitet under den kolde krig, hvad der blandt andet førte til nedsættelse af Neutralitetskommissionen. Dennes betænkning vakte furor ved ikke blot at bekræfte, men også at udvide billedet af en i realiteten vestvendt politik: Svensk neutralitetspolitik havde en 'nødudgang' i tilfælde af et angreb fra Sovjetunionen i form af en mere eller mindre sikker forventning om vestlig hjælp – en forventning, som svenske regeringer søgte at forankre ved at tillade forberedelse af et krigstidssamvirke i fredstid. Kommissionen kunne yderligere vise, at Eisenhower-administrationen konkret havde besluttet at hjælpe Sverige i tilfælde af et angreb.

Dalsjös udgangspunkt for analysen er en iagttagelse af, at der, indtil linket til Vesten ophørte midt i 1980'erne, skete en gradvis svækkelse af forberedelserne til modtagelse af militær bistand vestfra samt af opmærksomheden i regeringskredse omkring denne faktor i svensk forsvarspolitik. Bogens sigte er at give en forklaring på denne udvikling. Dalsjö opstiller indledningsvis fire konkurrerende forklaringer, hvoraf de tre dog straks afvises. Det gælder for det første, at den svenske regering bevidst skulle have besluttet at begrænse samarbejdet med Vesten, hvad Dalsjö ikke finder noget holdepunkt for. Det samme gælder en tese om, at vestmagterne skulle have besluttet at begrænse det militære samarbejde med Sverige. Den tredje forklaring fokuserer på det internationale miljø, der skulle have gjort vestbindingen mindre relevant for svensk forsvar. Denne forklaring passer på en periode som 1970'ernes detente, men ikke på den anden kolde krig i 1980'erne. Tilbage står en 'konstruktivistisk' forklaring, nemlig at ændringer i Sveriges deklaratoriske politik vedrørende neutraliteten og Sveriges plads i verden i stigende grad vanskeliggjorde landets opretholdelse af det militære samarbejde med vestmagterne.

Dette er så bogens problemstilling, der klart afspejler sig i dens struktur: Først en analyse af den deklaratoriske politik fra 1949 til 1989, dernæst en

redegørelse for de militære forberedelser af samarbejde med Vesten i samme periode, og afsluttende et kapitel, hvor mønstrene sammenlignes forud for den endelige konklusion.

Den udenrigspolitiske doktrin – defineret som »official and public statements by the Swedish Government or its authorized organs and representatives about the aims, considerations and principles said to guide Sweden's foreign and security policies« (s. 32) – behandles i to kapitler med skæringspunkt i 1969, dvs. ved Erlanders afgang og Olof Palmes overtagelse af statsministerposten. Allerede hermed antydes bogens underliggende tese, at det var Palmepolitikken, som førte til tabet af den sikkerhedspolitiske livline til Vesten. Men også i Erlander-perioden var der tale om nuanceforskelle – til tider mere end det – i den måde, neutralitetspolitikken blev forklaret for offentligheden på, og i de sprækker, den levnedes for militært samarbejde vestpå. Som regel stod Erlander for den mere pragmatiske, udenrigsminister Undén for den mere dogmatiske tolkning, men ikke altid.

Fremstillingen er præget af Dalsjös omhyggelige nærlæsning af de centrale tekster, som ofte fører til andre tolkninger end i de officielle udredninger. I 1950'erne domineredes doktrinen af en »pragmatisk non-alignment«, der ikke udelukkede et vist forsvarssamarbejde, blandt andet med Danmark og Norge. Tilstanden blev brudt af den såkaldte Hjalmarson-affære i 1959 – et opgør om alliancefrihedens udformning mellem Socialdemokraterne og Högern – som resulterede i en strammere, mere 'Undén'sk' formulering, med vægt på formel neutralitet og 'reassurance' over for Sovjetunionen. Troværdighedsproblematikken – der særlig havde sigte på Sovjetunionen – blev nu mere fremtrædende i de officielle udtalelser, f.eks. i Erlanders rigsdagsudtalelse i efteråret 1959, som er et godt eksempel på Dalsjös mere kritiske læsning, sammenlignet med Neutralitetskommissionens. Fra da af udelukkede den officielle doktrin alle former for fredstidsforberedelser eller konsultationer med henblik på militært krigssamarbejde med medlemmer af NATO (s. 79). Samtidig blev neutralitetspolitikken et vigtigt element i Socialdemokratiets hegemoni i svensk indenrigspolitik.

I Dalsjös analyse er 1960'erne en overgangstid, præget af en delvis inkoherent doktrin, hvor den nye reassurance-politik blandedes med afskrækkelselementer. Indtil midt i 1960'erne forekom stadig referencer til militær bistand fra vest, og endnu længere levede forestillingen om, at Sverige befandt sig under USA's atomparaply. Men samtidig begyndte en marginalitetstanke at gøre sig gældende, ifølge hvilken supermagterne kun kunne afse begrænsede styrker til den svenske front. Den nationale forsvarsindsats blev dermed mere påkrævet og en vestlig bistand mindre plausibel. Endelig betød Undéns afgang i 1962 en mere pragmatisk, men også mere aktivistisk udenrigspolitik. Småstatsrealismen begyndte at blive afløst af småstatsmoralisme under udenrigsminister Torsten Nielsson, og i og med at Palme fra 1969 og frem til 1986 tegnede svensk udenrigspolitik, blev denne præget af forestillingen om Sverige som en moralsk stormagt og af en stigende tendens til at sætte lighedstegn mellem de to supermagter.

Den anden del af den empiriske analyse handler om det militære samarbejde med vestmagterne. Hvor Dalsjö tenderer mod at læse doktrinen forholdsvist restriktivt, er hans tolkning af det faktiske militære samarbejde med Vesten snarere ekspansiv. Det vil sige, han giver det en højere status end de fleste af sine kolleger og betoner derved diskrepansen mellem de to niveauer i svensk sikkerhedspolitik. Hans hovedforklaring på, at samarbejdet kunne udvikle sig

trods doktrinenes snæverhed, er, at politikerne oven på de skandinaviske forsvarsforhandlinger i 1948-49 gav de militære ledere tilladelse til at fortsætte kontakterne vestpå, og at officererne greb muligheden og måske gav det grønt lys-signal, de modtog, en tolkning, der var mere vidtgående, end afsenderne havde tænkt. De militære bånd, der skabtes i de formative år 1949-54, blev opretholdt og udbygget indtil midten af 1960'erne. Det betød et ganske omfattende hemmeligt bilateralt samarbejde med Danmark og Sverige, primært vedrørende sø- og luftovervågning, i 1960/61 afløst af et åbent regime, kaldet SveNorDa, vedrørende flyvesikkerhed. Under dække af dette kunne der aftales en lang række tekniske procedurer, der ville have været af afgørende betydning i en krigssituation. Der er her mange interessante oplysninger af relevans for dansk sikkerhedspolitik. Samtidig voksede det bredere efterretningssamarbejde med vestmagterne og NATO i omfang og betydning.

Fra sidste halvdel af 1960'erne stagnerede samarbejdet, og fra omkring 1980 var det ved at være slut. Opfattelsen af det svenske forsvar som vitalt afhængigt af krigstidssamarbejde med NATO svækkedes i politiske og militære kredse, og antallet af personer, der var vidende om det hemmelige samarbejde, skrumpede ind. Et eksempel er, at Palmes regering i 1976 kun gav den efterfølgende borgerlige regering Fälldin en nødtørftig orientering om dets omfang og status.

I det afsluttende kapitel sammenfatter Dalsjö analysen ved at sammenstille de mønstre, der har gjort sig gældende henholdsvis for den officielle doktrin og det faktiske forsvarssamarbejdes udvikling. Han konstaterer her betydelig overensstemmelse mellem mønstrene. Nu er korrelation ikke det samme som kausalitet, men Dalsjö argumenterer for, at der ikke blot er tale om tidsmæssigt sammenfald, men også om en kausal forbindelse mellem de to udviklinger. Han peger her på to forstærkende faktorer: 1) Ideologiseringen af svensk neutralitetspolitik førte til et ændret tankesæt hos deltagerne i den officielle sikkerhedspolitik; 2) dette førte over tid til mindsket interesse for og støtte til forbindelserne vestpå. Et særligt aspekt af den voksende diskrepans mellem sikkerhedspolitisk doktrin og adfærd var den kraftigt stigende risiko for og ved afsløringer. Hvor en afsløring i 1950'erne havde kunnet håndteres, så det langt alvorligere ud i firserne. Dalsjö finder således sin tese om, at doktrinudviklingen var den kausale faktor bag den gradvise afsvækkelse af Sveriges kobling til Vestmagterne, bekræftet.

Bogen er nødvendig læsning for forskere, der beskæftiger sig med nordisk sikkerhedspolitik efter 1945. Der er også meget med om det hemmelige dansk-svenske samarbejde, som vil være nyt for danske forskere. Men én stor mangel har bogen: Der er intet register.

Nikolaj Petersen

TOR EGIL FØRLAND OG TRINE ROGG KORSVIK (red.): 1968. *Opprør og motkultur på norsk*. Oslo 2006, Pax. 188 sider. NOK 298.

De sidste ti år har bragt forskningen om 1968 fremad med stormskridt. Fra at være et område, der for det meste blev dyrket af de gamle 68-veteraner selv, findes der nu en bred vifte af solide faglige bøger om studenteroprør, modkultur og den revolutionære venstrefløj i de europæiske lande. Ligeledes findes der gode, internationale forskningsnetværk, der bringer dynamik til feltet ved at komme ud over de nationale horisonter. I Skandinavien har svenskerne klart haft førertrøjen, mens danskerne er ved at hale ind. Til gengæld har man længe sukket efter den monografi, der skulle placere Norge på 1968-kortet. Der fin-